

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ, МОЛОДЕЖИ И СПОРТА УКРАИНЫ
УКРАИНСКАЯ АССОЦИАЦИЯ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ
ДНЕПРОПЕТРОВСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА
КАФЕДРА ОБЩЕГО И РУССКОГО ЯЗЫКОЗНАНИЯ

ЛЕКСИКО-ГРАММАТИЧЕСКИЕ ИННОВАЦИИ В СОВРЕМЕННЫХ СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

*Материалы VI Международной научной конференции
22–23 апреля 2013 года*

ДНІПРОПЕТРОВСЬК
«НОВА ІДЕОЛОГІЯ»
2013

УДК 811.16'373
ББК 81.41
Л 43

Рекомендовано до друку вченою радою факультету української
й іноземної філології та мистецтвознавства ДНУ імені Олеся Гончара
(протокол № 7 від 19 березня 2013 р.)

Упорядник: Т. С. Пристайко, д-р філологічних наук, професор,
зав. кафедри загального та російського мовознавства ДНУ імені Олеся Гончара

Матеріали друкуються в авторській редакції

Л 43 **Лексико-грамматические инновации в современных славянских языках** : VI Международная научная конференция (Днепропетровск, ДНУ имени Олеся Гончара, 22–23 апреля 2013 г.) : материалы / составитель Т. С. Пристайко. – Д. : Нова ідеологія, 2013. – 356 с.

ISBN 978-617-7068-08-1

Сборник содержит материалы докладов лингвистов Украины, России, Башкортостана, Казахстана, Болгарии, Китая, посвященные вопросам теории неологии и неографии, описанию процессов и явлений неологизации, характеризующих разные уровни современных славянских языков в различных коммуникативных сферах; исследованию лексико-грамматических инноваций в аспектах современных научных парадигм; рассмотрению языковых и речевых инноваций как объектов лингводидактики, теории и практики перевода.

Для преподавателей, ученых, аспирантов и студентов гуманитарных факультетов, а также для широкого круга читателей, интересующихся динамическими изменениями, происходящими в современных славянских языках.

ББК 81.41

ISBN 978-617-7068-08-1

© Пристайко Т. С., упорядкування, 2013

дкої когнітивної реакції вибору конструктивного виходу зі складної ситуації, неприйняття нової інформації, опису внутрішнього стану особистості, стриманості, відчаю, напруги у виборі реакцій. У мовному плані ці стани відображають категоричність судження, мовні елементи, які називають процес неприйняття нової інформації, речення з умовним способом дієслів у значенні категоричної вимоги, риторичні звертання, переривання процесу комунікації, обірвані речення, вигуківі форми тощо. На позамовному рівні маркерами конфліктної взаємодії нерідко виступають: голосові характеристики, які супроводжують конфлікт (*кричить; кричав, багряніючи лицем; ласться, стихшим голосом наказав*), кінетичні засоби (*кивнув, розвів руками*) тощо.

Лінгвопрагматичні особливості конфліктів лежать у сфері ситуації мовлення між учасниками комунікації, враховують рівень комунікативної компетентності співрозмовників та обставини взаємодії. Прагматичне припущення міжособистісного конфлікту передбачає знання про лінгвістичні маркери як сценарій мовленнєвої реакції суб'єктів, про співвіднесеність конфліктних мовних реакцій й емоційних реакцій, які складають самовизначення кожного з опонентів у конфлікті, з одного боку, і сприйняття джерел конфлікту, з іншого. Основою дослідження цих аспектів служить взаємодія мовного акту і контексту. Формантами таких станів виступають мовні маркери, серед яких лексичні та синтаксичні повтори (*Що ти верзеш? – Це не я верзу, це вона верзе*), пейоративи (*барига, лох, жора, лахудра, блін, хахаль, бардак, кінчений, сучий, прикокнути, не вертухайся, здуріти, подуріти, спаскудити, підставити, зли-ти, кидати, пришити*), подвійне або множинне заперечення, наказовий спосіб дієслів (*не теренди, не переч*), опис психоемоційних станів (*надтріснутий голос, звучав його печальний тихий голос, понуро буркнув, погаслим голосом озвався Юрій*). Емоційно-експресивні маркери конфліктної взаємодії можуть бути представлені еквівалентами речень, неповними, неускладненими, односкладними реченнями. Такі синтаксичні структури уживаються для ствердження думки (*Аякже! Усе кину*), для заперечення (*Це неправда!, Тільки не це!*), для передачі емоцій (*Луїзо? Ти?! Ти що тут?!; Збожеволів!; Сука!*). До невербальних ознак конфлікту в цих випадках можна віднести почервоніння або збліднення обличчя, недружній погляд, скутість, загальмованість рухів (*мимоволі озирнувся до натовпу, збентежено роззирнувся, шарпнувся бігти, тихо м'яв у руках капелюх*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисова С. П. Дискурс у сучасних комунікаційних системах / С. П. Денисова // Дискурс у комунікаційних системах. – К., 2004. – С. 5–14.
2. Каменский М. В. Социолингвистическая парадигма дискурсных маркеров: автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19 / М. В. Каменский. – Ставрополь, 2007. – 19 с.

Д. Г. Благоева (г. София, Болгария)

ТЕНДЕНЦИЯТА КЪМ ДЕМОКРАТИЗАЦИЯ И НОВАТА БЪЛГАРСКА ЛЕКСИКА

Тенденцията към демократизация е универсална интегративна езикова тенденция [4], в която се открояват различни аспекти: социолингвистичен (разширяване на социалната база на книжовния език), личностен (активизация на съзнателното отношение на личността към книжовния език), функционален (разширяване на сферата на използване на книжовния език), интралингвистичен (изменения във вътрешната структура на книжовния език в резултат от взаимодействието му с различни не книжовни формации) [7, с. 10–13]. Както и останалите езикови тенденции тя се проявява не изолирано, а във взаимодействие с противоположната по характер тенденция – към интелектуализация.

В отделните етапи от езиковия развой тенденцията към демократизация има различни проявления, което се обуславя от спецификите на социокултурните условия и езиковата ситуация [7; 6, с. 32]. Във времето на радикални обществено-политически, икономически и културни промени, протичащи в края на XX и началото на XXI в., се наблюдава активизиране на тази тенденция в славянските езици [8]. На лексикално и словообразователно равнище демократизирането на езика намира израз най-вече в това, че редица разговорни и субстандартни елементи разширяват функционалната си сфера, като навлизат в официалната публична комуникация, главно в езика на медиите и (в по-ограничена степен) на художествената литература. Чрез посредничеството предимно на публицистичния стил някои от тези елементи може да претърпят стилистична неутрализация и да проникнат в системата на книжовния език.

В съвременния етап тенденцията към демократизация се проявява чрез отделни по-частни прагматично-стилистични тенденции: към колоквиализация, към жаргонизация (сленгизация) и към експресивизация [4; 8]. Тук ще бъдат разгледани по-важните особености в действието на тези частни тенденции в новата българска лексика.

1. Колоквиализация на новата българска лексика

Характерно е, че някои типични за разговорния стил на българския език словообразователни средства и начини разширяват сферата си на употреба извън границите на неофициалната устна комуникация [1, с. 124]. Така например в съвременния публицистичен стил активно се употребяват нови имена за лица, произведени с помощта на маркираните като разговорни суфикси *-джи(я)* (*компютърджия, интернетджия, голфаджия, атакаджия*), *-ага* (*скромняга, финяга*), *-'ак* (*сдуханяк*), както и нови феминативи с разговорен характер (*войничка, подполковничка, деканка, боска*). Активизира се и употребата в писмената комуникация на универбирани единици, чието производство е присъщо на разговорната реч (*панелка < панелен блок, кабеларка, кабелка < кабелна телевизия, мобилка < мобилен телефон*).

В публицистичния стил зачестява употребата също така на разговорни неосемантизми, възникнали по пътя на метафоричния или метонимичния пренос (*закопчавам* 'арестувам, задържам', *гастролъор* 'криминално проявено лице, действащо извън обичайната си територията', *бакшиш* 'таксиметров шофьор', *чернодрешко* 'футболен съдия').

2. Жаргонизация (сленгизация) на новата българска лексика

Разпространение извън първоначалната сфера на употреба намират някои единици от общия жаргон (*не се дишам* с някого 'не мога да понасям някого'), младежкия жаргон (*яко* 'много добре, отлично', *кърти* (*мивки*) 'прави силно впечатление, поражява') или (в изолирани случаи) от жаргона на престъпните елементи (*поръчвам* някого 'плащам за ликвидирането на някого чрез наемен убиец'). Чрез езика на медиите отделни лексикални единици от жаргона на наркоманите стават познати и на кръгове извън наркоманската субкултура (*трева, коз* 'марихуана', *херца, херинга* 'хероин', *кокс, бело, бяло сладко* 'кокаин', *бонбони* 'екстази', *амфетки* 'амфетамини', *друсам се* 'приемам венозно наркотици').

Характерно явление е придвижването към общоупотребимата лексика на някои номинативни единици от компютърния сленг (*мейл, свалям, тегля* 'копирам информация от интернет', *записвачка, търсачка*), което е свързано с навлизането на компютърните технологии в бита и професионалната дейност на все по-широки кръгове от съвременното общество [5].

3. Експресивизация на новата българска лексика

Обособяването на експресивизацията като отделна частна тенденция е в известна степен условно, тъй като нейните прояви често съпътстват тези на колоквиализацията и жаргонизацията. Експресивизацията в българската неология е свързана със засилено навлизане на нови лексикални единици, носители на емотивно-оценъчни конотации. В съвременния период преобладаващо място заемат единици-

те с негативно аксиологично съдържание, т. е. експресивизацията се проявява най-вече като пейоративизация.

В словообразователен план тенденцията към експресивизация намира израз в активизирането на оценъчни суфикси като *-щина* (*талибанщина, мафиотщина*) [1, с. 122] или на различни похвати, присъщи на експресивното словообразуване: *блендинг* (*мутрафон*), словообразуване по аналогия (*реститутка*), съчетаване на стилистично дисхармонични или смислово несъвместими словообразователни елементи (*мутробарок* 'предпочитан в средите на новобогаташите стил в архитектурното оформление на жилищни сгради, отличаващ се с показна пищност и безвкусно съчетаване на разнородни елементи', *бананизация* 'придобиване на характер и статут на бананова република', *сапуниада* 'дълъг мелодраматичен телевизионен сериал', *секструженичка*).

Представени са неологизми както с емоционално-оценъчно, така и със социално-оценъчно съдържание. Към първия тип се отнасят например названия на лица според особености на външния им вид (*силиконка, перхидролко, свежар*), характера и поведението им (*депресар, психар, скучняга*), моралните им качества (*наколенкаджия*), а към втория – названия на лица, занимаващи се с обществено неприемливи дейности като престъпления, корупция, проституция, наркомания и др. (*борец, мутра, дебел врат* 'лице от средите на силовите групировки и организираната престъпност, отличаващо се с мощна физика', *перач* (*на пари*), *фараон* 'организатор на финансова пирамида', *автоджамбазин* 'лице, което се занимава с автомобилни кражби и пласиране на крадени автомобили', *магистрална фея* 'проститутка, работеща по магистралите') [2].

Направените наблюдения показват, че в съвременния период от развитието на българския език демократизацията се проявява преди всичко като дискурсивна тенденция, обединяваща действието на няколко по-частни прагматично-стилистични тенденции (към колоквиализация, към жаргонизация, към експресивизация). Активизирането на тази тенденция се обуславя преди всичко от прагматични фактори, а един от основните резултати от нейното действие е експанзията на нова лексика от снижените езикови пластове в различни сфери на публичната комуникация, водещо до размиване на границите между някои функционални стилове и до повишаване на експресивизацията на речта. Демократизацията засяга най-вече медийния дискурс, което е свързано с общата либерализация на нормите, разчупването на шаблоните и интензивно протичащата „стилистична революция” [3] в медиите в новата обществено-политическа и социокултурна ситуация. Не може обаче да се подмине изтъкваното в редица изследвания обстоятелство, че тънката граница между демократизирането и огрубяването, вулгаризирането нерядко се преминава.

Основание за определяне на демократизацията като предимно дискурсивна тенденция дава основание фактът, че нейното влияние върху системата на книжовния език в съвременния период е несъществено. Въпреки засиленото проникване на разговорни и жаргонни лексикални елементи в някои сфери на официалната комуникация случаите на стилистична неутрализация на тези елементи и преминаването им към общоупотребимата книжовна лексика са изолирани.

Тенденция за избледняване на стилистичния признак 'разговорност' е налице например при широко употребявания универбат *маршрутка*, който поради своята икономичност би могъл постепенно да изтласка стилистично неутралното базово словосъчетание *маршрутно такси*, от което е образуван. Показателно е, че според данните от Българския национален корпус (<http://search.dcl.bas.bg/>) *маршрутка* показва значително по-голяма фреквентност в писмени текстове в сравнение със словосъчетанието *маршрутно такси*. Придвижване от периферните към централните части на лексикалната система се отбелязва при произхождащи от компютърния сленг номинации като *търсачка, записвачка, свалям* [5]. При някои нови експресивни метафори е възможно постепенно избледняване на образа и неутрализиране на експресивността (обикновено в резултат на честа употреба), вследствие на което те

може да преминат към сферата на номинативните метафори. Подобен процес се наблюдава например при неосемантизмите *пират* 'производител или разпространител на нелицензирана продукция' и *муле* 'лице, което срещу заплащане пренася наркотици през граница' [2].

Ограничаващо обстоятелство за протичането на стилистична неутрализация на съответните разговорни или субстандартни лексикални единици е наличието на ярка експресивност и богати конотативни напластявания, присъствието в словообразователната структура на елементи, характерни за неuzuалното и експресивното словообразуване, както и съществуването в езика на вече утвърдени стилистично неутрални номинации за съответния денотат.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аврамова Ц. Словообразователни тенденции при съществителните имена в българския и чешкия език в края на XX век / Ц. Аврамова. – София: Heron Press. 2003. – 259 с.
2. Благоева Д. Експресивен потенциал на новата българска лексика / Д. Благоева // Български език. – 2012. – № 4. – С. 7–16.
3. Виденов М. Какво става с вестникарския език? / М. Виденов // Езикът на тоталитарното и посттоталитарното общество. – София: Прохазка и Качармазов. 1996. – С. 140–143.
4. Гудтшмидт К. Общие тенденции и специфические формы их реализации в современных славянских языках / К. Гудтшмидт // Jazykovedný časopis. – 1998. – № 1. – С. 15–26.
5. Кирова Л. Езикът на BG инфо поколението / Л. Кирова. – София: Галик. 2010. – 312 с.
6. Ницолова Р. За някои прояви на тенденцията към демократизация в езика на българския печат след 10.XI.1989 г. / Р. Ницолова // Годишник на ИЧС. IX. – София, 1994. – С. 32–42.
7. Смирнов Л. Н. Опыт характеристики тенденций демократизации и интернационализации в современных славянских литературных языках / Л. Н. Смирнов // Функционирование славянских литературных языков в социалистическом обществе. – М.: Наука. 1988. – С. 6–41.
8. Komparacja systemów i funkcjonowania współczesnych języków słowiańskich. 1. Słowotwórstwo / Nominacja. Red. nauk. I. Ohnheiser. – Opole: Uniwersytät Innsbruck – Institut für Slavistik. Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej. 2003. – 475 s.

З. П. Блудова, Л. Е. Позднякова (г. Харьков)

УЧЕТ РОДНОГО ЯЗЫКА ПРИ ОБУЧЕНИИ ТУРЕЦКИХ СТУДЕНТОВ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

В данном докладе рассматриваются некоторые особенности обучения русскому языку студентов, говорящих по-турецки. Анализируются причины трудностей понимания глаголов движения турецкими учащимися. Предлагаются методические рекомендации для предупреждения и устранения ошибок.

Вопросы оптимизации обучения иностранным языкам уже давно поднимаются в методике личностно-деятельностного подхода к обучению [6, 7], а также в работах по психологии усвоения иностранных языков [3, 4]. В настоящее время необходимость учитывать особенности родного языка при обучении иностранному не вызывает сомнений [7].

Учет родного языка говорящих по-турецки облегчает процесс усвоения ими русского языка [5]. На примере работы с глаголами движения рассмотрим особенности обучения турецких студентов русскому языку.

Из большого количества глаголов, обозначающих движение, в методике преподавания русского языка как иностранного небольшая группа слов называется глаголами движения. Эти слова объединяются в группу, потому что одинаковые движения обозначает не один бесприставочный глагол несовершенного вида, а два глагола. На подготовительном факультете изучаются наиболее употребительные глаголы: *идти* и *ходить*, *ехать* и *ездить*, *бежать* и *бегать*, *лететь* и *летать*, *плыть* и *плавать*, *нести* и *носить*, *везти* и *возить*, *вести* и *водить*. Глаголы *идти*, *ехать*, *бежать*, *лететь*, *плыть*, *везти*, *нести*, *вести* называют однонаправленными, глаголы *ходить*, *ездить*, *бегать*, *плавать*, *возить*, *носить*, *водить* – разнонаправ-